

William Morris og Alfred Lord Tennyson

MAUD . ET MELODRAMA . THE KELMSCOTT PRESS

AF EJNAR PHILIP

Bogen blev udsendt i august 1893 som den syttende i rækken af 53 bøger og tryk fra den berømte privatpresse. Den hører ikke til de »store numre«, men netop derfor er den som boghåndværk værd at studere. Eksemplaret, hvorfra denne gengivelse er taget, tilhører Det kgl. Bibliotek, F. Hendriksens exlibris fortæller, at det har tilhørt ham.

Bogen er sat med the Golden Type, der er inspireret af, men ikke kopieret efter Nicolas Jensons dejlige skrift fra 1470. Stemplerne til skriften blev skåret af den dygtige stempelskærer Edvard P. Prince efter William Morris' egen fortegnelse. Morris fortæller i *A Note by William Morris on his Aims in Founding the Kelmscott Press*, at det snarere var et instinkt end moden overvejelse, der fik ham til først at anskaffe et antikvasnit. De mange og lange samtaler med venen Emery Walker har nu nok været instinktet behjælpelig. Skriften blev først sendt til skæring, efter at Morris havde kopieret de enkelte bogstaver gang på gang i stor størrelse efter forbilledet, og derefter tegnet sin egen version: »... ren i formen, streng uden overflødig udvækst, kraftig uden den fortykkelse og fortynding af linien, der er den væsentligste fejl ved den almindelige nutidige skrift, og som gør den vanskelig at læse.« Skriften er smuk og karakterfuld, den giver, også fordi Morris gjorde de små bogstavers over- og underlængder kortere, end de er i forbilledet, en kraftig og sluttet sats, som understreges af de små ordmellemlerum. Versalerne er smukke i formen, men virker efter en nutidig opfattelse tunge sammen med de små bogstaver.

Kelmscott Press bøgerne, også denne bog, kan ikke bedømmes ud fra en gængs æstetisk-funktionel opfattelse. De er tunge at læse, det gælder i endnu højere grad de bøger, der blev sat med de to semi-gotiske skrifter, Troy skriften og Chaucer skriften, som vel nok svarer bedre til Morris' ideal og som er smukkere end antikvaen. Bøgerne er til overflod udstyret med kraftige initialer og med næsten pågående kantornamenter, der bevidst giver dem en middelalderlig atmosfære, som hindrer snarere end befordrer læseligheden. I hele deres udstyr, det svære

MONUMENTA
TYPOGRAPHICA II

*Enestående
kunsthåndværk*

kludepapir, det dybsorte håndpressetryk – det er tydeligt, at papiret har været fugtet – kolumneplaceringen, satsbehandlingen og de overdådige rammer, er bøgerne noget enestående som kunsthåndværk. Det er museumsgenstande, og de er udtryk for den mærkelige, paradoksfyldte personlighed, som skabte dem. Sikkert få af dem bærer adelsmærket, sliddets præg, af at have været læst.

Med den omfattende litteratur om William Morris, på dansk har vi C. Volmer Nordlundes smukke biografi fra 1944, er det tilstrækkeligt her at nævne enkelte træk og begivenheder, som kan lette forståelsen for hans virksomhed. Morris var med sit romantiske gemyt en glødende forkæmper for kulturkritikeren John Ruskins lære, der gik ud på, at idealtilstanden var middelalderens laugsvæsen, som det manifesterede sig i den gotiske arkitektur og kunst i det hele, og han betragtede det som en katastrofe, at maskinen med industrialiseringen i sidste halvdel af århundredet umyndiggjorde håndværkeren, fratog ham ansvaret for og dermed glæden ved det han lavede. Morris blev medlem af Præ-Rafaelitterne, som var i opposition til den herskende akademi-konservatisme, og han var medstifter af Det socialistiske Parti. Han var en begavet digter, og han var fortrolig med den rige middelalder-litteratur, ikke mindst de islandske sagaer, som han havde studeret i håndskrifterne i The Bodleian Library. Han havde med flid dyrket kalligrafi, og han var som dekorativ kunstner en usædvanlig begavelse.

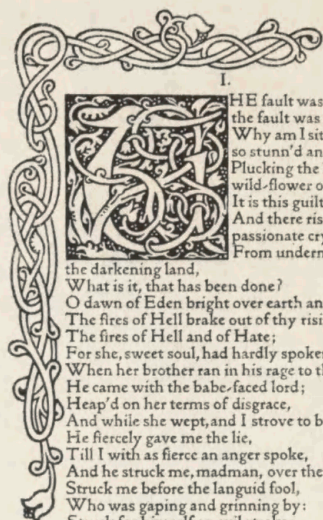
*William Morris'
baggrund*

Morris var ægte i sin indstilling til kunsten, men han var ikke nogen original kunstner, ikke nyskabende. Han havde formgiverens evne til at tilegne sig det, som passede til hans naturel og forme det, så det helt svarede til hans forestilling. Han erkendte den enkle, arkitektoniske skønhed i Jensons bøger, men udsmykningen, illumineringen var for ham en væsentlig bestanddel af bogen.

Det var som amatør William Morris, 57 år gammel, oprettede sin privatpresse, og virkningen på samtiden og eftertiden er uomtvistelig. Først de mange privatpresser, som fulgte i Kelmscott pressens spor. Det er tilstrækkeligt at nævne C. H. St. John Hornbys *Ashdene Press*, Lucien Pissarros *Eragny Press* og T. J. Cobden Sandersons og Emery Walkers *Doves Press*.

*Kelmscott pressens
efterfølgere*

Dernæst den begejstring hans bøger blev mødt med, ikke så meget i England som i Amerika, hvor velhavende bogsamlere indlemmede Kelmscott bøgerne i deres biblioteker. William

1.
HE fault was mine,
 the fault was mine";
 Why am I sitting here
 so stunn'd and still,
 Plucking the harmless
 wild-flower on the hill?
 It is this guilty hand!
 And there rises ever a
 passionate cry
 From underneath in
 the darkening land,
 What is it, that has been done?
 O dawn of Eden bright over earth and sky,
 The fires of Hell brake out of thy rising sun,
 The fires of Hell and of Hate;
 For she, sweet soul, had hardly spoken a word,
 When her brother ran in his rage to the gate,
 He came with the babe-faced lord;
 Heap'd on her terms of disgrace,
 And while she wept, and I strove to be cool,
 He fiercely gave me the lie,
 Till I with as fierce an anger spoke,
 And he struck me, madman, over the face,
 Struck me before the languid fool,
 Who was gaping and grinning by:
 Struck for himself an evil stroke;
 Wrought for his house an irredeemable woe;
 For front to front in an hour we stood,

50

And a million horrible bellowing echoes broke
 From the red-ribb'd hollow behind the wood,
 And thunder'd up into Heaven the Christless code,
 That must have life for a blow.
 Ever and ever afresh they seem'd to grow.
 Was it he lay there with a fading eye?
 "The fault was mine," he whisper'd, "fly!"
 Then glided out of the joyous wood
 The ghastly Wraith of one that I know;
 And there rang on a sudden a passionate cry,
 A cry for a brother's blood:
 It will ring in my heart and my ears, till I die,
 till I die.

2.

Is it gone? my pulses beat,
 What was it? a lying trick of the brain?
 Yet I thought I saw her stand,
 A shadow there at my feet,
 High over the shadowy land.
 It is gone: and the heavens fall in a gentle rain,
 When they should burst and drown with
 deluging storms
 The feeble vassals of wine and anger and lust,
 The little hearts that know not how to forgive:
 Arise, my God, and strike, for we hold Thee just,
 Strike dead the whole weak race of venomous
 worms,
 That sting each other here in the dust;
 We are not worthy to live.

e 2

51

Morris' indflydelse på skriftudviklingen var betydelig. Amerikanske og tyske skriftstøberiers aktivitet op til første verdenskrig vidner herom. Naturligvis fik typografien i bøgerne mange efterlignere, det var så afgjort den mindst værdifulde virkning, langt væsentligere var hans demonstration i bøgerne af, at kravet til kvalitet også omfattede kolumneplaceringen og satsbehandlingen – de små ordmellemlerum – her var han i overensstemmelse med de store forbilleder fra bogtrykkets barndom.

På længere sigt fik Morris mere indirekte indflydelse på engelsk bogtryks almindelige standard. I 1913 da Gerard Meynell begyndte udgivelsen af *The Imprint*, 1923 da broderen Francis Meynell grundlagde sin *Nonesuch Press*, Oliver Simon, som kom til *The Curwen Press* i 1920, og ikke mindst da *Monotype* i årene fra 1923 med Stanley Morison som leder begyndte en systematisk fornyelse af sine skrifter. Disse mænd, som var unge, da William Morris døde i 1896, optog hans virksomhed som en udfordring, (Stanley Morison: *First Principles of Typography* kan læses som en programmerklæring), og de førte engelsk bogtryk ind i dets anden guldalder. Den første blev indledt af Englands anden store amatør, John Baskerville

Den indirekte
 betydning

(1706-75), hvis virksomhed var den direkte og meget kontante inspiration for John Bell, som var både forlægger, bladudgiver og skriftstøber, klassicisten William Bulmer, *The Shakespeare Press*, romantikeren Thomas Bensley med de dristige og raffinerede skriftblandinger, og onkelen og nevøen, der begge hed Charles Wittingham, med *The Chiswick Press*, ikke mindst deres samarbejde med antikvarboghandleren William Pickering vurderes højt.

For begge de to store amatører var drivkraften bogtrykkets ringe standard, da de grundlagde deres skelsættende virksomheder, deres tro på egne evner og deres kompromisløse krav til kvaliteten.